SEYAHATTE İBADET

DİB YAYINLARI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI : 1352
HALK KİTAPLARI : 302

Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Koordinasyon
Yunus AKKAYA

Yayına Hazırlayanlar
Dr. Bilal ESEN
Dr. M. Bülent DADAŞ

Musahhih
Hacı Duran NAMLI

Grafik & Tasarım
Uğur ALTUNTOP
Nail YALÇIN

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 08.03.2017/ 10

ISBN : 978-975-19-6718-3
2017-06-Y-0003-1352
Sertifika No: 12931

2. Baskı, ANKARA 2017

Baskı
Salmat Basım Yayın
(0.312) 341 10 24

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94 • Faks: 0 312 284 72 88

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: (0.312) 295 71 53 - 295 71 56 • Faks: (0.312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

SEYAHATTE İBADET

بسم الله الرحمن الرحيم

ÖN SÖZ

Yüce Allah'a sonsuz hamdü senalar, sevgili elçisi Hz. Muhammed'e sonsuz salatü selam olsun. Din konusunda toplumu aydınlatmakla görevli bulunan Başkanlığımızın, bu görevini yerine getirme vasıtalarından biri, halkımız tarafından yöneltilen dinî sorulara cevap verme hizmetidir. Vatandaşlarımız tarafından gerek yurt içinden, gerekse yurt dışından mektup, telefon, faks ve elektronik posta aracılığıyla veya şahsen başvurmak suretiyle yöneltilen dinî sorular, Din İşleri Yüksek Kurulumuzca cevaplandırılmakta dır. Kurulumuz, 'Sıkça Sorulan Sorular' başlığıyla oluşturduğu soru ve cevapların, cep kitapcıkları tarzında bir seri hâlinde yayımlanmasının uygun olacağına karar vermiştir. Bu çerçevede ilk olarak 'Hac'da Sıkça Sorulan Sorular' kitapçığı yayımlanmış bunu "Oruç" ve "Zekât" gibi konulardaki kitapçıklar takip etmiştir.

İşte elinizdeki kitapçık da bu serinin bir devamı mahiyetinde olup uzun yolculuklara çıkan Müslüman kardeşlerimizi seyahatlerinde yapacakları ibadetler konusunda bilgilendirmek üzere hazırlanmıştır. Kitapcıklarda yer alan cevaplar, şahıslara göre değişiklik arz etmeyen, pratik istifadeye yönelik ve fetvada birliği amaçlar niteliktedir. Buradaki cevaplar, ibadetlerle ilgili sınırlı bilgileri içermekte olup, İslam dinindeki ibadetlerle ilgili temel bilgileri edinmek isteyenlerin öncelikle güvenilir ilmihal kitaplarından yararlanmaları uygun olacaktır. Hazırlanan bu kitapçıkların ilgi duyan vatandaşlarımız için yararlı olmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyoruz.

Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı

I- SEYAHATTE İBADETİN ANLAMI

İslam esaslarına göre kula düşen en önemli görev, kendisini yoktan var eden, nimetleri ile her an onu donatan ve şu kâinatı mükemmel bir sanat eseri şeklinde yaratarak gücünü ve hikmetini sergileyen Rabbini tanıması ve ona gerektiği gibi inanmasıdır. Allah'a iman, ona karşı muhabbet beslemeyi ve saygı duymayı gerektirir. Kulun, Rabbine karşı duyduğu saygı ve muhabbeti göstermesinin ve böylelikle ona manevi olarak yaklaşabilmesinin en önemli yolu, O'nun emretmiş olduğu ibadetleri yerine getirmesidir.

Yüce Allah, ibadetin sürekliliği hakkında *"Ölüm sana gelinceye kadar Rabbine kulluk et!"* (Nahl, 15/99) buyurmuştur. İbadetlerin en önemlisi olan namazın kılınacağı yönü ise Rabbimiz şöyle bildirmektedir: *"Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-i Haram tarafına* çevir. *Bu emir Rabbinden sana gelen gerçektir. (Biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir."* (Bakara, 2/149).

Kul, ibadetleri yerine getirerek bir taraftan imanının gereğini yapmış olurken diğer taraftan inancı ile davranışları arasında uyum sağlamanın verdiği huzur ve mutluluğu yaşar. İbadetlerde esas olan, sadece şekil bakımından belli uygulamaları yapmak değil, kulun Rabbine karşı duyduğu muhabbeti gösterebilmesi ve ibadeti yalnızca onun rızasını kazanmak için yapabilmesidir.

Bu sebeple dinimizin emrettiği ibadetlerde tam bir ihlas aranırken, uygulamada inananların tahammül gücü dikkate alınmıştır.

Buna binaen; hastalık, yolculuk, hamilelik vb. istisnai durumlar gözetilerek bir takım kolaylıklar sağlanmıştır. Nitekim orucu emreden ayetlerin sonunda yer alan *"Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez"* (Bakara, 2/185) buyruğu ve abdesti emreden ayetin *"Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat o sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz"* (Mâide, 5/6) şeklinde tamamlanması, İslam'ın ibadetler husussundaki bakışını ortaya koymaktadır.

Dinimizin ibadetlerde ruhsat ve kolaylık tanıdığı durumlardan biri de yolculuk halidir. Dinen yolcu (seferî) sayılan bir kimse, genellikle bir takım

meşakkatlerle karşı karşıya kalabileceği için bazı dinî yükümlülüklerle sorumlu tutulmamış veya yükümlülükleri hafifletilmiştir.

Yukarıda yer verilen genel hükümler ışığında yolcu/seferî olan kimselerin sıklıkla sorduğu bazı dinî sorular ve cevaplar ilerleyen sayfalarda yer alacaktır.

II- YOLCULUK (SEFERİLİK)

Dinî bakımdan yolcu (seferî) sayılan kişiler kimlerdir?

Yaşamakta olduğu yerleşim yerinden ayrılıp, ziyaret vb. amaçlarla doksan kilometre veya daha uzak bir yere gitmek üzere yola çıkan ve gideceği bir yerleşim yerinde, Hanefi mezhebine göre on beş, Şâfiî mezhebine göre dört günden daha az kalmaya niyet eden kişi, dinen yolcu (seferî) sayılır.

Seferiliğin başlangıcı nasıl belirlenir?

Dinen sefer sayılacak mesafedeki bir yere gitmek üzere yola çıkan kişi, yaşadığı yerleşim yerinin, şehrin veya ilçenin meskun mahallinden çıkınca seferî olur. Bu kimse seferîlik hüküm ve ruhsatlarından yararlanmaya başlar.

Günümüzde şehirler genişlemiş, İstanbul örneğinde olduğu gibi, iki ucu arasındaki mesafe neredeyse sefer mesafesi olacak kadar uzamıştır. Bu nedenle İstanbul gibi büyükşehirlerde yaşayan kimseler, yolculuğa kendi araçlarıyla çıktıklarında, ikâmet ettikleri ilçenin belediye sınırlarını geçtikleri andan itibaren seferî sayılırlar ve haklarında seferîlik hükümleri sabit olur. Yolculuğa otobüs, tren, uçak ve gemi gibi umumi vasıtalarla çıkılması halinde ise seferîliğin başlangıç noktası olarak otogar, gar, havalimanı ve limanlar esas alınabilir.

Vatan-ı aslî, vatan-ı ikâmet ve vatan-ı süknâ ne demektir?

Dinen seferî sayılabilmenin iki temel ölçütü vardır. Bunlardan biri mekân, diğeri ise mesafedir.

Yolculuk konusu ile ilgili olarak bir kimsenin bulunduğu yer, ya “vatan-ı aslî” ya “vatan-ı ikâmet” ya da “vatan-ı süknâ”dır.

Vatan-ı aslî: Asıl yerleşim yeri demektir. Bir insanın doğup yaşadığı yer veya çalışmak üzere yerleşip geçimini sağladığı, ev alıp çoluk çocuğu ile yerleştiği yerdir.

Vatan-ı ikâmet: Yerleşmek maksadı olmaksızın on beş günden fazla kalmak üzere bulunulan ve aslî vatanından en az doksan kilometre

uzaklıktaki yerdir.

Vatan-ı süknâ: Bir kimsenin on beş günden az bir süre kalmak niyetiyle bulunduğu, aslî vatanından en az doksan kilometre uzaklıktaki yerdir. Bu hükümler Hanefî mezhebine göredir.

Şâfiî mezhebine göre ise seferî sayılabilmek için yaklaşık doksan kilometre bir mesafeye gitme niyeti ile yola çıkılmış olmalı ve gidilen yerde, giriş ve çıkış günleri hariç dört günden az kalınmalıdır. Dört gün ya da daha fazla kalınmaya niyet edilmesi halinde seferîlik hükmü biter.

Anne babasının yaşadığı beldeye giden kişi seferî olur mu?

Bir kimse doğup büyüdüğü, ya da sürekli yaşamak üzere yerleştiği aslî vatanını terk edip herhangi bir sebeple sürekli yaşamak üzere bir başka yere yerleşirse burası onun aslî vatanı olur. Bu durumda önceki yer vatan-ı aslî olmaktan çıkar. Eski aslî vatanında anne-babasının veya yetişkin çocuklarının bulunması durumu değiştirmez. Tercih edilen görüş budur.

Buna göre bir kimse sürekli yaşamakta olduğu vatanından ayrılıp, ziyaret vb. amaçlarla doksan kilometre ve daha uzak yerde yerleşik olan anne-babasının yanına giderse, seferîlik hükümlerine tabi olur. Dolayısıyla gittiği yerde Hanefilere göre on beş, Şâfiîlere göre dört günden daha az kalmaya niyet ettiği takdirde seferî olur.

Çalışmak üzere bir şehre giden fakat ailesini oraya götürmeyen kimse ibadetlerini seferî olarak mı mukim olarak mı yerine getirir?

Kişinin doğup büyüdüğü yere veya çalışıp geçimini sağladığı, çoluk çocuğu ile yerleştiği ve sürekli kalmaya niyet ettiği yere vatan-ı aslî denir. Vatan-ı aslî, ancak başka bir yeri vatan-ı aslî edinmekle değişir.

Kişi başka bir yere göç edip eşini ve çocuklarını buraya naklederek yerleşirse burası vatan-ı aslîsi olur. Önceki vatanı, vatan-ı aslî olmaktan çıkar.

Daha sonra buraya -eski vatanına- misafir olarak (on beş günden kısa süreliğine) gelirse dört rekâtlı farz namazlarını iki rekât olarak kılar. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) ve arkadaşları Mekke’yi terk edip Medine’ye yerleştikten sonra Mekke’ye gittiklerinde dört rekâtlı farz namazları iki rekât olarak kılmışlardır.

Bir kimsenin asli vatanını terk etmeyi düşünmeksizin öğrencilik, geçici görev ve askerlik gibi sebeplerle yolculuğa çıkıp en az on beş gün veya daha fazla kalmaya niyet ettiği yerler ise ikâmet vatanıdır. Bu tür bir ikamet vatanında yaşamak, vatan-ı aslîyi bozmaz; önceki vatanı, vatan-ı aslî olmaya devam eder. İkamet vatanında namazlar mukim olarak kılınır. Ancak burada Hanefilere göre on beş, Şâfiîlere göre dört günden az kalınacaksa, namazlar kısaltarak kılınır.

Birden çok yerde evi olan bir kimse, buralara gittiğinde seferî olur mu?

Bir kimsenin esas memleketinden ayrı olarak, on beş gün veya daha fazla kalmaya niyet ettiği yer vatan-ı ikâmettir. Dinî görevleri yapma konusunda vatan-ı ikâmetle vatan-ı aslî arasında fark yoktur. Yani vatan-ı ikâmette olan kişi de seferî kişiye ait olan dinî kolaylıklardan yararlanamaz.

Fıkıh kaynaklarındaki bir görüşe göre; iki yerde evi bulunan bir kimse bunlardan hangisine gitse mukim olur.Buna göre bir beldede kullandığı evi olan kimse oraya gittiğinde seferî sayılmaz.

Günümüzdeki bazı yaklaşımlara göre kişinin yazlığının olduğu yer de aslî vatanı gibidir.

Dolayısıyla kişi, kendisine ait yazlık, kışlık evinin veya devre mülkünün bulunduğu yerlerde namazlarını tam kılar.

İş gereği haftaiçi başka bir şehirde çalışıp haftasonları evine dönen kişi çalıştığı yerde seferî olur mu?

Sürekli gidip geldiği işyeri en az doksan kilometre uzakta olan ve işyerinin bulunduğu yerde her defasında Hanefilere göre on beş, Şâfiîlere göre dört günden az kalan kişi, işyerinin bulunduğu şehirde otel, misafirhane vb. bir yerde kalıyorsa orada seferî sayılır. Kendine ait meskeninde kalıyorsa, işyerinin bulunduğu yerde seferî olmaz.

III- DUA

Yolculuğa çıkarken okunması gereken bir dua var mıdır?

Dinimiz yolcuğa çıkarken belli bir dua okumayı zorunlu kılmamıştır. Ancak her vesile ile Rabbimize dua etmek güzel olduğu gibi yolculuğa çıkarken dua okumak da faziletli bir davranıştır. Nitekim Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s) yolculuğa çıkarken dualar okumuştur. Dileyen kişi yolculuğa çıkmak üzereyken Allah’a hamd edip Rasûlullah’a salâtü selam getirdikten sonra aşağıdaki duaya benzer dualar okuyabilir:

وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ
وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ
لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا.

“Rabbim! Gireceğim yere doğruluk ve esenlik içinde girmemi sağla. Çıkacağım yerden de beni doğruluk ve esenlik içinde çıkar. Bana yardımcı bir kuvvet ver.

اَللّٰهُمَّ بِكَ أَسْتَعِينُ، وَعَلَيْكَ أتَوَكَّلُ، اَللّٰهُمَّ
ذَلِّلْ لِي صُعُوبَةَ أَمْرِي، وَسَهِّلْ عَلَيَّ
مَشَقَّةَ سَفَرِي، وَارْزُقْنِي مِنَ الْخَيْرِ أَكْثَرَ
مِمَّا أَطْلُبُ، وَاصْرِفْ عَنِّي كُلَّ شَرٍّ، رَبِّ
اشْرَحْ لِي صَدْرِي، وَيَسِّرْ لِي أمْرِي.

Allahım! Yalnız senden yardım diler, yalnız sana güvenirim. Allahım! Bu işimi ve yolculuğumu kolaylaştır. Bana, dilediğimden fazla iyilik lütfet. Her türlü kötülüğü benden sav. Rabbim! Gönlüme genişlik, işlerime kolaylık ver.

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أسْتَوْدِعُكَ نَفْسِي وَدِينِي وَأَهْلِي وَأَقَارِبِي وَكُلَّ مَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَيْهِمْ بِهِ مِنْ آخِرَةٍ وَدُنْيَا، فَاحْفَظْنَا مِنْ كُلِّ سُوءٍ يَا كَرِيمُ.

Allahım! Kendimi, dinimi, ailemi, yakınlarımı, dünyada ve ahirette bize lütfettiğin nimetlerin hepsini sana emanet ediyorum. Ey keremi bol Rabbim! Bizi her türlü kötülükten koru.”

Ulaşım aracına ve taşıta binerken okunması gereken bir dua var mıdır?

Dinimiz bir taşıta binerken belli bir dua okumayı zorunlu kılmamıştır. Ancak dua okumak tavsiye edilmiştir. Dileyen kişi Allah’a hamd edip Rasûlullah’a salatü selam getirdikten sonra aşağıdaki duaya benzer dualar edebilir:

سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا، وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ، اَللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى، اَللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا، وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ، اَللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ، وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ.

“Allah’ın adıyla biniyorum. O’nun adıyla yürür, O’nun adıyla dururuz. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

Bunu bize lütfeden Allah, her türlü noksandan uzaktır. O’nun lütfu olmasaydı, biz buna güç yetiremezdik. Şüphesiz *biz Rabbimize döneceğiz.*

Allahım! Bu yolculuğumuzda senden iyilik, takva ve rızana uygun işler istiyoruz.

Allahım! Yolculuğumuzu bize kolaylaştır. Uzağını yakın eyle. Allahım! Yolculukta sahibimiz, ailemize vekilimiz sensin.

Allahım! Yolculuğun sıkıntılarından, kötü duruma düşmekten, dönüşte malımı ve ailemi kötü bir durumda bulmaktan sana sığınırım.”

Uzun yolculuğa çıkarken helallik almanın dinî hükmü nedir?

Dinimiz, kul haklarına çok önem vermiş ve inananların bu haklara karşı duyarlı ve saygılı olmalarını emretmiştir. Ayrıca kul hakkının, hakkı ihlal edilen kişi affetmedikçe, hiç kimse tarafından affedilemeyeceği de belirtilmiştir. Veda hutbesinde Hz. Peygamber (s.a.s.), *“Ey insanlar, sizin kanlarınız, mallarınız, (ırzlarınız) onurlarınız Rabbinize kavuşuncaya kadar birbirinize haramdır (dokunulmazdır).”* buyurmuştur. (Buhârî, Hac, 132)

Resûlullah ayrıca şöyle buyurmuştur: *“Kimin yanında kardeşine ait bir hak varsa, ondan dolayı hak sahibiyle helalleşsin. Gerçek şu ki, kıyamette asla altın ve gümüş geçmez. Kardeşinin hakkı için kendi sevaplarından alınmadan evvel, dünyada onunla helalleşsin. Ahirette zalimin o hakkı karşılayacak sevapları bulunmazsa, kardeşinin günahlarından alınır da o zalimin üzerine yüklenir.”* (Buhârî, Rikâk, 48).

Bu ve benzeri gerekçeler nedeniyle, uzun yolculuğa çıkacak kişilerin, yolculuğa çıkmadan önce çevresindekilerle ve hukuku olan kimselerle helalleşmesi güzel bir davranıştır.

Yolculuk esnasında dua ve zikir sesli mi yoksa sessiz mi yapılır?

Duanın, alçak sesle, hüzünlü ve tazarru ile (yalvararak) yapılması adaptandır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de, *“Rabbinize yalvararak ve için için dua edin…”* (A’râf, 7/ 55) buyurulmaktadır. Bununla birlikte içtenlikle ve samimi olması kaydıyla sesli olarak dua edilebilir, ancak duanın sessiz olması daha uygundur. Hz. Peygamber (s.a.s.), bir yolculuk esnasında sesli olarak tekbir ve tehlil getirmeye başlayan bir grup sahabîye, *“Ey insanlar! Kendinize merhamet edin; siz ne duymayana dua ediyorsunuz ne de uzakta olan birisine. Muhakkak siz, işiten, yakın olan bir zata dua ediyorsunuz ki O*

sizinle beraberdir.” buyurmuşlardır. (Buhârî, Cihad 131; Müslim, Zikir, 44; Ebû Davûd, Vitr, 26)

Yolculukta, başkalarının rahatsız olabileceği şekilde yüksek sesle dua veya zikir yapmak uygun olmadığı gibi, dikkat çekici davranışlar sergilemenin gösteriş/riya şeklinde yorumlanabileceğini de unutmamak ve töhmete sebep olmamak gerekir.

IV- NAMAZ ve ABDEST

Seferî olanlar vakit namazlarını ve sünnetlerini nasıl kılarlar?

Yolculuğa başlayan kimse, seferîliği bitinceye kadar dört rekatlı farz namazları iki rekat olarak kılar.

Seferî olan kişiler beş vakit namazın farzlarının öncesindeki ve sonrasındaki sünnetleri kıldıkları takdirde bunun sevabını alırlar. Kılmayıp terketmeleri de câizdir. Bundan dolayı günaha girmiş olmazlar.

Mesleği gereği sürekli olarak yolcu olan kişi namaz ve oruç ibadetlerini nasıl yerine getirebilir?

Sürekli yolculuk hali, ibadetlerde bir ruhsat sebebidir. Yolcuların bu ruhsatlardan yararlanmalarında dinen bir sakınca yoktur.

Genel bir ilke olarak mazeret devam ettiği sürece ruhsatlar da devam eder. Buna göre sürekli yolculuk halinde olan kimseler, namazlarını ertelemeden ve dört rekatlı farzları kısaltarak iki rekat olarak kılarlar. İhtiyaç duyduklarında veya mecbur kaldıklarında, öğle ile ikindi veya akşam ile yatsı namazlarını birleştirerek (cem ederek) de kılabilirler. Ramazan oruçlarını ise mümkün olduğunca tutmaya çalışırlar.

Fakat yolculuk esnasında oruç tutmakta zorlanırlarsa, uygun zamanda kaza etmek şartıyla yolculuk süresince oruçlarını tutmayarak erteleyebilirler.

Ertelemek zorunda kaldıkları ramazan oruçlarını imkan buldukları ilk fırsatta kaza etmeye çalışırlar. Kaza da edemeyecek duruma düşerler ise sözgelimi artık oruç tutmalarına imkan vermeyen ve iyileşme ümidi olmayan bir hastalığa yakalanmak gibi durumlarda tutamadıkları her bir günlük oruç için bir fidye verirler.

Yolculukta cami veya mescit bulamayan kimse namazını nerede kılar?

Cami veya mescit olmasa bile, temiz olmak kaydıyla her yerde namaz kılınabilir. Çünkü yeryüzünün tamamı Müslümanlar için ibadet mekânıdır.

Hz. Peygamber (s.a.s.): *“Yeryüzü bana temiz ve ibadet edebilmem için mescit kılındı.”* buyurmuştur. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II. 222)

Cami ve mescit dışında bir yerde namaz kılacak olan ve kıble yönünü bilmeyen kişi nasıl hareket eder?

Müslümanların kıblesi Kabe’dir. Namazların Mekke şehrindeki Kabe’ye yönelmiş olarak kılınması gerekir. Kıble yönünü bilmeyen kimse yanında bilen birileri varsa sorar, yoksa araştırma yapar; edindiği bilgi veya kanaate göre namazını kılar. Eğer namazı tamamladıktan sonra hata ettiğini anlarsa, namazı sahih olur. Yeniden kılması gerekmez. Araştırma yaptığı hâlde hatalı tarafa döndüğünü namaz esnasında anlarsa, namaz içinde doğru olan tarafa döner ve namazına devam eder.

Ancak herhangi bir araştırma yapmadan veya kimseye sormadan rastgele bir yöne dönüp namaz kılan kimse ise, eğer döndüğü o yön, kıble istikameti değilse namazını iade eder.

Uzun mesafeli uçak seyahatlerinde namaz vakitleri nasıl belirlenir?

Uzun mesafeli uçak seyahatlerinde, öncelikle o anda üzerinde bulunulan şehrin namaz vakitleri biliniyorsa buna göre hareket edilir. Aksi halde namaz vakitleri takdiri olarak belirlenir. Şöyle ki: Örneğin öğleden önce yolculuğa başlayan bir kimse, yolculuğa başladığı yerde öğle vaktine kalan zamanı dikkate alarak bu süre geçince öğle namazını uçakta kılabilir. Aynı şekilde öğle ile ikindi namazı arasındaki zaman farkını dikkate alarak ikindi namazını eda edebilir. Bu durumdaki yolcuların öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarını birleştirerek kılmaları da mümkündür.

Uçak, tren ve otobüs gibi ulaşım araçlarında farz veya nafile namazlar kılınabilir mi?

Otomobil, otobüs, uçak ve tren gibi ulaşım araçlarında nafile namaz kılmak caiz ise de, normal durumlarda farz namazların kılınması uygun görülmemiştir. Çünkü söz konusu ulaşım araçlarında namaz kılındığı takdirde namazın kıyam, rükû, secde ve istikbâl-i kıble gibi farzlarını yerine getirmeleri son derece zordur.

Nitekim Resûlullah (s.a.s.), nafile namaz kılarken, hangi istikamete dönerse dönsün bineği üzerinde namaz kılardı. Farz namaz kılmak

istediğinde ise bineğinden iner ve kıbleye dönerek namazını kılardı (Buhârî, Salât, 31).

Cana ve mala zarar gelme korkusunun bulunduğu hâllerde veya yerin çamurlu olması, namaz kılacak uygun bir yerin bulunmaması gibi zaruret hâllerinde, binek üzerinde farz namaz kılmak da caiz görülmüştür.

Hz. Peygamber zamanında ve müctehit imamlar döneminde günümüzdekine benzer nakil araçları yoktu. O zaman mevcut olan nakil araçları hayvan ve gemi idi.

Genelde insanlar kendi hayvanları ile seyahat ederler ve diledikleri zaman durup, istedikleri zaman yollarına devam edebilirlerdi. Onun için, namazı hayvan sırtında kılma zorunlulukları yoktu. Gemide seyahat edenler ise, gemi duruyorken normal yerde kılıyorlarmış gibi, kıbleye dönerek rükû ve secdeyi yaparak namazlarını kılarlardı. Gemi hareket hâlinde ise, yapabildikleri ölçüde ayakta rükû ve secdeyi yaparak, geminin hareketine göre kıbleye doğru dönerek kılarlardı. Buna güçleri yetmezse oturdukları yerden rükû ve secdeyi yaparak kılarlardı.

Günümüzde, uçak, tren ve otobüs ile seyahat edenler, namazlarını ayakta ve kıbleye dönerek kılmaları genellikle mümkün olmadığından, oturdukları yerde îma ile kılabilirler.

Bununla birlikte öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarını vakti içinde, yolculuk öncesinde veya sonrasında ya da mola yerlerinde “cem” ederek (birleştirerek) de kılabilirler.

Ancak otobüs firmalarının yolcuların dini hassasiyetini gözeterek mola zamanını namaz vakitlerine denk gelecek şekilde düzenlemeleri tavsiye edilir.

Gemiyle seyahat edenler namazlarını nasıl kılarlar?

Gemi gibi üzerinde ayakta durulabilen vasıtalarda asıl olan, namazı ayakta ve kıbleye dönerek kılmaktır. Baş dönmesi gibi sebeplerle ayakta kılmak mümkün olmadığında gemide oturarak farz namaz kılınabilir ve imkân varsa îmâ etmeyip öncelikle rükû ve secdeli olarak kılınır. Namaza başlarken mümkünse kıbleye doğru dönülür, gemi yön değiştirdikçe kişinin kendisinin de kıble tarafına dönmesi gerekir. Binek hayvandan farklı olarak, gemide cemaat yaparak da namaz kılınabilir.

Bu hükümler, serbest mekanlara sahip olan gemilerde geçerli olup, serbest mekanları bulunmayan ve uçak ya da tren gibi sürekli sabit koltuklarda

seyahat edilen deniz araçlarında namazlar, imkan dahilinde ise ayakta, değil ise tren ve uçaklardaki gibi, oturarak kılınabilir.

Yolculuk esnasında bazı vakitlerin namazları “cem” edilerek / birleştirilerek kılınabilir mi?

Yolculuk esnasında iki namazın birleştirilerek aynı vakitte kılınmasının caiz olup olmadığı alimler arasında tartışmalıdır. Bununla birlikte her namazı kendi vaktinde kılma imkanının bulunmaması veya bu hususta bir zorluğun bulunması halinde, namazları birleştirerek kılmanın caiz olduğu hükmü genel kabul görmüştür. Bu tür uygulamaya namazların cem‘i denilmektedir.

Birleştirilerek kılınabilecek olan namazlar, öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarıdır. Birleştirerek kılarken öğle namazı ikindi ile, akşam namazı da yatsı ile eşleşmektedir. Birleştirme ancak eşleşen vakitler arasında olabilir. Buna göre sabah namazı, herhangi başka bir vakit namazı ile birleştirlemeyeceği gibi peş peşe olmayan namazlar, mesela öğle ile akşam veya ikindi ile yatsı da birleştirilerek kılınamaz.

Eşleşen namazlar takdim veya tehir yoluyla kılınabilir. Bunlar birleştirilerek kılınırken; ya sonraki namaz öne çekilerek vakti girmeden önce ilkinin hemen peşinden kılınır, ya da ilki ertelenerek ikincisinin vaktinde ondan önce kılınır. Şöyle ki öğle ile ikindinin birleştirilmesi, ikindiyi öğle vaktinde öğle namazından sonra (cem-i takdim) ya da öğleyi ikindi vaktinde ikindi namazının öncesinde peşpeşe kılmak (cem-i tehir) şeklinde yapılabilir.

Akşam ile yatsının birleştirilmesi de yatsıyı akşam vaktinde akşam namazından sonra (cem-i takdim) ya da akşamı yatsı vaktinde yatsı namazından önce peş peşe kılmak (cem-i tehir) şeklinde yapılabilir.

Birleştirerek kılma şöyle bir örnekle açıklanabilir: Sözgelimi ikindi vakti henüz girmeden yolculuğa çıkmak zorunda olan bir kimse, evinden çıkıp yolculuğa başladıktan sonra öncelikle öğle namazını kısaltarak kılar.

Ara vermeden ve arada sünnet de kılmaksızın hemen ardından ikindi namazını öne çekme yöntemiyle (cem-i takdim ederek) ve yine kısaltarak kılabilir. Aynı şekilde sözgelimi öğle vakti içinde yolculuk halinde olan kişi öğle vakti henüz çıkmadan, öğle namazını ikindi namazı vaktinde ve birleştirerek kılmaya niyet eder, sonra ikindi vakti içinde önce öğle namazını ardından da ikindi namazını kılarak cem eder.

Îmâ ile namaz nasıl kılınır? Gözle îmâ ederek namaz kılınabilir mi?

Rükû[1] veya secde etmeye gücü yetmeyen kimse îmâ ile namaz kılar. Îmâ, rükû ve secde yerine başı eğmektir. Îmâ ile namaz kılan kişi rükû için başını biraz eğer, secde için ise rükûdan biraz daha fazla eğer. Secdede başını yere koyamayan kimsenin, bir şeyi başına kaldırarak ona secde etmesi caiz değildir.

Rükû veya secde etmeye gücü yetmeyen kişi, rahatsızlığı sebebiyle ayaklarını yana veya kıbleye uzatarak, ayakta veya tabure, sandalye, sedir vb. yerlere oturarak namazını îmâ ile kılabilir. Oturmaya da gücü yetmeyen kişi, sırt üstü yatarak veya yana yaslanarak îmâ eder. Hanefîlere göre îmâ mutlaka baş ile yapılmalıdır. Başı ile îmâ etmeye gücü yetmeyen kimse namazını kazaya bırakır; gözleri, kaşları veya kalbiyle îmâ ederek namaz kılamaz.

Hanefîlerden Züfer'e ve Şafiî mezhebine göre ise başıyla îmâ etmeye gücü yetmeyen kimse gözüyle îmâ ederek namazlarını kılar. Gözle de îmâya gücü yetmezse kalbiyle namazlarını kılar. Yani kalben kendisini namazda hayal eder ve okuması gereken duaları okur. Daha sonra bu şekilde kıldığı namazları kaza etmesi de gerekmez. Ancak daha sonra ayakta kılabilecek şekilde sağlığına kavuşursa kalp ve göz ile kıldığı namazları iade etmesi müstehap olur. Göz veya kalp ile îmâya gücü yeten kimse, Allah ile irtibatını koparmamak için namaz kılmak isterse bu son görüşle amel edebilir.

Yolcu olanların Cuma namazı kılmaları gerekir mi?

Cuma namazı, akıllı, ergenlik çağına erişmiş, sağlıklı, hür ve mukim (seferî olmayan) erkeklere farzdır. Hürriyeti kısıtlı olanlar, seferîler, kadınlar ve cemaate gelemeyecek kadar mazereti olanlar cuma namazı kılmakla yükümlü değildirler. Cuma namazı ile yükümlü olmayanlar o günkü öğle namazını kılarlar.

Ancak bu kişilerin Cuma namazını kılmaları hâlinde, bu namazları geçerli olup ayrıca öğle namazını kılmaları gerekmez.

Yolcu olanların bayram namazı kılmaları gerekir mi?

Seferîlik mesafesinde bir yere giden ve yolcu olan kişiler bayram namazı kılmakla yükümlü değildir.

İmkan bulanların ise bulundukları yerdeki Müslüman kardeşlerine katılarak onlarla birlikte bayram namazını kılmaları uygun olur.

Yolculukta (seferi iken) kılınamayan namazların kazası nasıl yapılır?

Namazlar, vaktinde nasıl kılınıyorsa, kazası yapılırken de aynı şekilde kılınır. Buna göre, yolculuk halinde kılınamayan ve dolayısıyla kazaya kalan dört rekatlı farz namazlar, ister yolculuk (sefer) halinde, ister yolculuk sona erdikten sonra kaza edilsin, ikişer rekat olarak kaza edilir. Aynı şekilde yolculuk hali dışında yani mukim iken kazaya kalan dört rekatlı bir namaz, yolculuk sırasında kaza edilmek istendiğinde dört rekat olarak kılınır.

Seferî olan bir kimse mukim imamın arkasında namazını nasıl kılar?

Seferî olan bir kimse, mukim bir imama uyarsa namazını kısaltmadan, tam olarak kılar. Seferî olan kişi, vakit içinde mukim bir imama uyup namazını imamla beraber tamamlamadan selam verirse, kıldığı bu namaz geçerli olmaz.

Bu durumda namazı geçersiz olan bu kimse, aynı namazı yeniden tek başına kılarken dört rekât olarak değil iki rekât olarak kılar.

Seferî olan kişi namaz kıldırabilir mi?

Seferî kimse, hem seferî olan cemaate, hem de mukim olan cemaate imamlık yapabilir. Seferî olan kişi dört rekâtlı farz namazları iki rekât kılacağı için mukim olan cemaate namaz kıldıracağı zaman, namaza başlamadan önce, “Ben seferîyim, ikinci rekâtın sonunda selam vereceğim. Ben selam verince siz selam vermeksizin kalkıp namazınızı tamamlayınız.” şeklinde cemaati uyarması, karışıklığı önlemek bakımından uygun olur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), Mekke fethinden sonra Mekke’de kaldığı sürece namazları kısaltarak kıldırmış ve *“Biz misafiriz, siz namazlarınızı tamamlayınız.”* buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Salâtü’l- müsâfir, 10). Hz. Ömer (r.a.) de aynı şekilde, Mekke’ye geldiği zaman dört rekâtlı farzları iki rekât olarak kıldırmış ve mukim cemaate, *“Mekkeliler! Namazınızı tamamlayınız; biz misafiriz.”* demiştir. (Muvatta, Kasru’s-salât, 19)

Abdest alırken başörtüsünün üzerinden baş mesh edilebilir mi?

Başın mesh edilmiş olması için ıslak elin başa temas etmesi şarttır. Bu sebeple ıslak elin başa temasını önleyecek başörtüsü, bone, peruk vb. şeyler üzerine yapılan "mesh" geçerli olmaz. Ancak kadınlar abdest alırken başörtülerini çıkartmadan, ellerini başörtülerinin altına sokarak başlarını mesh edebilirler.

Bu şekilde abdest alırken başının dörtte birini mesh edemeyecek kadınlar, Şâfiî mezhebine göre saç telinden birkaçını meshetmek suretiyle abdestlerini tamamlayabilirler.

Çorap üzerine mesh etmek caiz midir?

İslam âlimleri, abdest alırken ayağa giyilen deri ve benzeri sert ve dayanıklı maddelerden yapılan mestler üzerine mesh etmenin, Resûlullah'ın (s.a.s.) sünnetiyle sabit olduğu (Buhârî, Vudû 35, 48; Müslim, Tahâret, 72, 73; İbn Hanbel, el-Müsned, I, 248, 249) konusunda görüş birliği içerisindedirler. Ancak çoraplar üzerine mesh etme konusunda görüş farklılıkları vardır. Bu ihtilaf, öncelikle Resûl-i Ekrem'den (s.a.s.), çorap ve ayakkabı üzerine mesh ettiğine dair gelen rivayetlerin sıhhatindeki görüş ayrılıklarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.s.) üzerine mesh ettiği çorapların keyfiyeti konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Hanefi mezhebince tercih edilen görüşe göre, şu şartları taşıyan çoraplar üzerine mesh etmek caizdir:

a) Ayağa giyilmiş olarak normal bir yürüyüşle yaklaşık beş kilometre (en az bir fersah) veya daha fazla yürüyecek kadar dayanıklı olması,
b) Ayağa giyildiğinde bağsız olarak durabilecek kadar sağlam ve kalın olması,
c) Ayakları aşık kemikleriyle beraber örtmesi,
d) Suyu emerek hemen ayağa su geçirmemesi,
e) İçini göstermeyecek kadar kalın olması
f) Mestlerin her birinde -ayak parmaklarının küçüğü ile- üç parmak kadar delik, yırtık ve sökük olmaması gerekir.

Mest üzerine giyilen çoraplara mesh edilebilir mi?

Mestler üzerine giyilen çoraplar, ince olup üzerine mesh edildiğinde, altına ıslaklığı geçirirse, bunlar üzerine mesh edilmesi caizdir. Islaklık alta geçmediği takdirde mesh gerçekleşmiş olmaz.

Çizme veya bot üzerine mesh caiz midir?

Ayakları aşık kemikleri ile birlikte mest gibi örten bot, çizme, potin vb. giyecekler de mest hükmündedir. Bu itibarla bir kimse, abdestli olarak giymiş olduğu çizme veya botların üzerine mesh edebilir ve bunları çıkarmadan namaz kılabilir.

Ancak botun veya çizmenin üzerinde ya da altında namaza engel bir pislik varsa bunu temizlemesi gerekir.

Özellikle uçakla yapılan uzun seyahatlerde çoraba mesh edilirmi?

İslam dininin yükümlülüklerde zorluğu gidermeye ve kolaylığı temin etmeye yönelik hükümlerinden birisi de mest veya sargı üzerine mesh yaparak abdest alma imkanı vermesidir. Abdestli olarak ayağına mest giymiş bir kimse, gerekli şartlara uyarak sonraki abdestlerinde ayağını yıkamak yerine mestlerinin üzerini eliyle mesheder ve böylece abdestini tamamlar.

Esas itibarıyla mest olarak kullanılabilecek nesnenin suyu deriye nüfuz ettirmeyecek şekilde kalın ve dayanıklı olması gerekir. Buna göre suyun ayak tenine nüfuz etmesine mani olmayacak şekilde ince olan çorap üzerine mesh etmek uygun değildir.

Alimlerin kabul ettiği yerleşik görüş bu olmakla birlikte özellikle de uzun mesafeli uçak seyahatlerinde ayağını yıkamakta güçlük çeken yolcuların, çorapları üzerine mesh ederek abdest almaları zaruret sebebiyle caizdir. Ancak çoraba bu şekilde mesh edebilmek için çorabın abdestli olarak giyilmesi şarttır. İnce çorap üzerine mesh, zaruretten dolayı uzun mesafeli uçak ve tren seyahatleriyle sınırlı tutulmalı, ayağını yıkamada herhangi bir zorlukla karşılaşılmayacak normal zamanlarda, ayağı yıkayarak ya da fıkhî standartlara uygun mestler üzerine mesh edilerek abdest alınmalıdır..

Bedeninde veya bir uzvunda sargı, alçı ya da yara bulunan kimse nasıl abdest alır?

Kırılan veya yaralı olan bir organı yıkamak, yaraya zarar verirse veya yaranın iyileşmesini geciktirecek olursa üzerine bağlı olan alçı veya bez sargıya yahut bir şeyle bağlanan pamuğa abdestte veya gusülde bir defa mesh edilir. Sargı üzerine meshin meşruluğu sünnetle sabittir. Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: “Bileklerimden biri kırılmıştı. Peygamber’e (s.a.s.) sordum, o da sargıların üzerine mesh etmemi emretti.” (İbn Mâce, Tahâret, 134)

Vücudun herhangi bir yerinde kırık, çıkık veya yaradan dolayı sargı bulunduğunda, abdest alırken veya guslederken yaraya zarar vermiyorsa bu sargı çözülerek altı yıkanır ve yaranın üstü mesh edilir. Ancak sargının çözülmesinin zararlı olması hâlinde çözülmeyip üzerine mesh edilebilir.

Sargının üzerine bir defa mesh edilmesi yeterlidir. Yapılan bu mesh ile o uzuv hükmen yıkanmış olur. Sargının abdestsiz veya cünüp iken sarılmış olması meshe engel olmadığı gibi, sargı üzerine meshin belirli bir süresi de yoktur; yara veya kırık iyileşinceye kadar aynı sargı üzerine mesh edilebilir. Zarar vermesi hâlinde mesh de terk edilir.

Üzerine mesh ettikten sonra sargının değiştirilmesi veya düşmesi hâlinde, mesh bozulmaz; iade edilmesi de gerekmez. Ancak, yaranın iyileşmesi hâlinde, sargı açılmış olsun veya olmasın, mesh bozulur.

Sargı veya alçı eğer abdest veya gusül uzuvlarının çoğunluğunu kaplamış ise, abdest almak yerine teyemmüm edilir. *“Eğer cünüp iseniz iyice (yıkanıp) temizlenin. Eğer hasta veya seferdeyseniz veya tuvaletten gelmişseniz veya kadınlara dokunmuşsanız (cinsel ilişkiye girmişseniz), su da bulamamışsanız temiz bir toprağa yönelip onunla yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin.”* (Mâide, 5/6) âyeti bu tür durumlarda teyemmüm edilebileceğini ifade etmektedir.

Varis çorabı üzerine mesh yapılabilir mi?

Varis tedavisi için ayağa giyilen özel çoraplar, kırık-çıkık üzerindeki sargı hükmündedir. Kırık-çıkık üzerindeki sargıya mesh edilebilir. Bu itibarla, abdest alırken varis çoraplarının üzerine mesh edilmesinde bir sakınca yoktur. Fakat ayağın yıkanması gereken yerlerinin bir kısmını örtmeyen bir varis çorabı giyilmişse açık kalan kısımların yıkanması gerekir.

Seferi olan özür sahibi kimse adbest konusunda hangi kolaylıklardan yararlanabilir?

Dinen özür[2] sahibi kabul edilen kişi, özür hâlinin abdesti bozmadığını varsayarak o vakit içinde aldığı abdestle, onu bozan başka bir durum meydana gelmedikçe, dilediği kadar farz, vacip, sünnet, eda ve kaza namazı, cuma ve bayram namazı kılabilir.

Özür sahibi kimsenin abdesti özür hâli dışında abdesti bozan diğer sebeplerle bozulur. Mesela vücudunun herhangi bir yerinden abdest bozacak şekilde ve sürekli bir sıvı çıkan, bu sebeple de özürlü sayılan

kimsenin abdesti o özründen dolayı bozulmaz, abdesti bozan başka bir husus gerçekleşirse onunla bozulur.

Özürlü kişinin abdesti Hanefilere göre vakit çıkınca bozulur. Ancak uçakla uzun yolculuklar yapan özürlü kişiler, ileri derecede sıkıntılarla ve abdest almada ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaları nedeniyle Mâlikî mezhebinin görüşü ile amel edebilirler. Buna göre bu kişilerin abdesti vaktin girmesi veya çıkmasıyla bozulmaz; vakit çıksa da devam eder.

Diğer taraftan özür yerinden çıkarak çamaşırına veya bedenine bulaşan kan, irin, idrar gibi dinen namaza engel kabul edilen maddeler özürlü kimsenin namazına engel teşkil etmez. Necasetin az veya çok olması hükmü değiştirmez. Özür devam ettiğinden dolayı bundan kaçınılması mümkün değildir. Ancak bu necis maddeler çamaşırına veya elbisesine tekrar bulaşmayacaksa, o zaman yıkanmalıdır.

Ulaşım araçlarında uyumak abdesti bozar mı?

Ulaşım araçlarında oturarak seyahat eden yolcuların, gerek seyir gerek mola halinde dik otururken koltukta uyumaları durumunda abdestleri bozulmaz. Ancak uzanarak uyumakla abdest bozulur.

Hangi durumlarda abdest yerine teyemmüm yapılır?

Teyemmüm, bazı durumlarda abdest ve gusül yerine geçen istisnâî bir uygulama olup, ancak belli bir mazeretin bulunması hâlinde yapılabilir. Abdest ve gusül için su bulunmaz veya bulunur da kullanma imkânı olmazsa her ikisi yerine geçmek üzere teyemmüm yapılır.

Teyemmüm şu hâllerde yapılır:

a) Abdest veya gusle yetecek miktarda su bulunamaması,

b) Su bulunduğu hâlde, suya ulaşma imkânının olmaması,

c) Su bulunduğu hâlde, havanın çok soğuk oluşu, banyo yapacak yerin bulunmayışı veya başka engellerle suyu kullanma imkânının bulunmaması,

d) Sağlık açısından suyun kullanılmasının sakıncalı olması,

e) Yıkandığı veya abdest azalarını yıkadığı takdirde hastalanması, hastalığının artması veya iyileşme süresinin uzaması,

f) Vücudun veya abdest organlarının yarısından fazlasının yara, yanık vb. sebeplerle yıkanamaması. Uzuvlarının yarısından azında yara olan

bir kimse ise, sağlam olan organlarını yıkar, yaralı olanları mesh eder.

Teyemmüm nasıl yapılır; teyemmümü bozan şeyler nelerdir?

Teyemmüm edecek kimse, hadesten taharete (yani abdestsizlik halinden temizlenmeye) niyet eder. Parmakları açık olarak ellerini temiz bir toprağa veya toprak cinsinden bir şeye vurur, ileri ve geri hareket ettirerek kaldırır, hafifçe birbirine vurarak ellerini silkeler. Ellerinin içiyle yüzünün tamamını bir kere mesh eder.

Sonra ikinci defa ellerini aynı şekilde toprağa vurur ve sol elin içiyle, dirseğiyle birlikte sağ kolunu mesh eder; daha sonra da sağ elinin içiyle sol kolunu aynı şekilde mesh eder.

Abdesti bozan şeyler teyemmümü de bozar. Ayrıca, abdest veya gusle yetecek suyun bulunması, hastalığın iyileşmesi, suyu kullanabilme imkânının elde edilmesi gibi, teyemmüm etmeyi mubah kılan mazeretlerin ortadan kalkması da teyemmümü bozar.

Abdest ve teyemmüme güç yetiremeyen kişi nasıl namaz kılar?

Abdest almaya gücü yetmeyen ve kendisine yardım edecek kimsesi de olmayan kişi, teyemmüm ederek namazlarını kılar.

Ancak kolları ve ayakları sağlam olduğu hâlde, temiz su ve temiz toprak kullanmaktan aciz olan veya ağır hasta olan kişi, kendi başına abdest alıp teyemmüm edemediği gibi bu konuda kendisine yardım edecek birini de bulamıyorsa abdestli olmasa bile, namaz kılar. İyileştiğinde namazlarını kaza eder.

Şâfiî mezhebinde sahih kabul edilen görüş de bu şekildedir.

Hanbelîlere göre ise bu haldeyken kılınan namaz geçerli olduğundan daha sonra kaza edilmesi de gerekmez.

---

[1] Yolculuğun başlangıcı için ‘‘Seferîliğin başlangıcı nasıl belirlenir?’’ Başlıklı 2. Soruya bakınız

[2] Abdesti bozan bir şeyin, bir namaz vakti boyunca abdest alıp namaz kılmayacak şekilde kesilmeksizin devam etmesine “özür”, kendisinde böyle bir durum bulunan kimseye de “özür sahibi” denir.

V- ORUÇ

Yolculuk esnasında ramazan orucunu tutma zorunluluğu var mıdır?

Seferîlik mesafesindeki bir yolculuğa çıkmak, ramazan orucunu tutmamayı mubah kılan mazeretlerden biridir. Yolculuğa çıkacak olan veya yolculuk halinde bulunan kimselerin ramazan orucunu tutmaları daha uygun bulunmakla birlikte, kendi durumlarını değerlendirerek oruç tutmama ruhsatından istifade edebilirler. Bu ruhsattan istifade etmek için fiîlî bir rahatsızlığın bulunması şart olmayıp yolculuk halinde bulunmak yeterlidir. Buna göre seyahat esnasında oruçlarını tutamayanlar müsait oldukları başka günlerde tutamadıkları gün sayısınca kaza ederler. Konu ile ilgili ayet-i kerimelerde şöyle buyrulmuştur: *"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı. Oruç, sayılı günlerdedir. Sizden kim hasta ya da yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar."* (Bakara, 2/183-184).

Ramazanda oruçluyken yolculuğa çıkan kimse, yolculuk sebebi ile orucunu bozarsa ne gerekir?

Ramazanda sefer mesafesi (en az doksan kilometre) bir yere gitmek için yola çıkacak olan kimse, geceden oruca niyet etmeyebilir. Fakat niyet ettikten sonra gündüzün yolculuğa çıksa bu yolculuk esnasında meşru başka bir mazereti bulunmazsa orucunu bozmamalıdır.

Başlanan bir ibadetin mazeret yoksa tamamlanması gerekir. Sefer bir mazeret olduğu için, eğer orucunu seferîliği başladıktan sonra bozarsa kendisine keffâret gerekmez, sadece kaza gerekir.

Oruçlu olan kimse oruç sebebiyle rahatsızlanırsa orucunu bozabilir mi?

Esas itibarıyla; niyet edilerek başlanmış bir oruç tamamlanmalıdır. Bununla birlikte niyet ederek oruca başlamış bir kimse rahatsızlanırsa orucunu bozabilir. Oruca devam etmesi sebebiyle sağlığı bozulacaksa oruçlu kalmakta ısrarcı olmamalıdır. Bu durumda ramazan bittikten sonra herhangi bir zamanda, bozmak zorunda kaldığı orucu kaza eder

Uçakla seyahat eden oruçlu kişi iftarını nereye göre yapar?

Seyahate çıkan kişilerin, imsak ve iftarları o anda bulundukları yere göre yapmaları gerekir. Uçakla seyahat eden oruçlu kişiler de, uçuş esnasında uçağın üzerinde bulunduğu yere göre imsak ve iftar yapabilirler.

Kazaya kalan ramazan oruçları nasıl tutulmalıdır? Belli bir sürede tutma zorunluluğu var mıdır?

Ramazan ayında tutulamayan oruçların ve başlanıp da bozulan oruçların kaza edilmesi gerekir. Kur’an-ı Kerim’de, *“İçinizden hasta olan veya yolculukta bulunan kişi, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutar.”* (Bakara, 2/184) buyurulmaktadır. Ramazan’da herhangi bir mazeretle tutulamayan oruçlar kaza edilirken bunların hemen veya peş peşe tutulması şart değildir. Bununla birlikte tutulamayan oruçların, geciktirilmeden bir an önce kaza edilmesi daha uygun olur. Ramazan orucunun kazası, oruç tutmanın caiz olmadığı günler dışında her zaman yapılabilir. Oruç tutmanın caiz olmadığı günler, bayram günleridir.

Hz. Peygamber (s.a.s.), iki vakitte oruç tutulmayacağını bildirmiştir ki birisi ramazan bayramının birinci günü, diğeri kurban bayramı günleridir. (Buhârî, Savm, 66-67)

Keffâret orucu tutan bir kimse yolculuğa çıktığında, keffâret orucuna ara verebilir mi?

Başlanan bir ramazan orucunu meşru bir mazeret olmaksızın bilerek bozan bir kimsenin gücü yetmesi hâlinde peş peşe iki kamerî ay veya altmış gün keffâret orucu tutması gerekir. Hanefilere göre kadınların âdet hâlleri hariç hiçbir sebeple keffâret orucuna ara verilmez. Sefer ve benzeri bir sebeple ara verilmesi hâlinde daha önce tutulmuş olan oruçlar nafile yerine geçer. Bu durumda keffâret orucuna baştan başlanır.

Çünkü, keffâret orucunun ara verilmeksizin tutulması gerekir. Bununla birlikte tutulmakta olan keffaret orucuna hastalık ve yolculuk mazeretine

binaen ara verilebileceğini, bu mazaretler sona erince ara vermeden kaldığı yerden devam edilebileceğini söyleyen mezheplerin görüşleriyle de amel edilebilir.

Makyaj yapmak ve saç boyamak orucu bozar mı?

Oruç, bir şey yemek, içmek ve cinsel ilişkide bulunmaktan dolayı bozulur. Makyaj, saç boyamak ve saç bakımı bu kapsamda olmadığından orucu bozmaz.

Ramazan ayında seyahat görevlilerinin yolculara yiyecek-içecek ikramında bulunmalarında dinen bir sakınca var mıdır?

Yolcu, hasta ve benzeri kimseler, ramazan ayında oruç tutmama ruhsatına sahiptirler. Onlar oruçlarını daha sonraki bir zamanda tutabilirler. Yolcuların yeme-içme ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için seyahat görevlilerinin ramazan ayında yiyecek ve içecek ikram etmesinde dinen bir sakınca bulunmamaktadır.

VI- ZEKAT ve SADAKA

Ülkesi dışında bulunan kişi, fıtır sadakasını bulunduğu ülke şartlarına göre mi yoksa kendi ülkesinin şartlarına göre mi verir?

Ülke ve bölgelere göre geçim standartları farklı olduğundan, sadaka-i fıtır mükellefi olan kişi, kendi bulunduğu yere göre tespit edilen miktarda sadaka-i fıtır vermelidir. Ancak sürekli yaşadığı yerden yolculuğa çıkıp sadaka-i fıtrın ödeneceği zaman başka bir ülkede bulunan kimse, o esnada bulunduğu ülkenin şartlarına göre sadaka-i fıtrını verir.

Memleketinden uzakta olan yolcu bir kişiye zekât ve fitre verilebilir mi?

Zekâtın verileceği kimseler Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiştir. Bunlar; fakirler, miskinler, zekât toplamakla görevlendirilen memurlar, müellefe-i kulûb adı verilen kalpleri İslam'a ısındırılmak istenen kimseler, esaretten kurtulacaklar, borçlular, Allah yolunda mücadele edenler ve yolda kalmış olanlardır. (Tevbe, 9/60)

Buna göre, memleketinden uzakta olan bir yolcuya zekat ve fitre verilebilmesi için yolda kalmış olması şartı aranır. Yolda kalmış kimse; sürekli yaşadığı yerde malı bulunsa bile, çıktığı yolculukta parasız kalıp parasına ulaşma imkânı bulamayan, başka bir deyişle, parasızlıktan yolda kalmış ve memleketine dönemeyen kimsedir. Bu kimseye, malının bulunduğu yere dönmesine ve dönünceye kadarki ihtiyaçlarını gidermesine yetecek kadar zekât veya fitre verilebilir. Ancak günümüzde yolcu olan kişi istediği zaman memleketindeki parayı banka kartı veya başka bir yöntemle alma imkânına sahipse ve memleketinde zengin ise, ona zekât ve fitre verilmez.

VII- KUTSAL TOPRAKLAR ve İHRAM

Suudi Arabistan'a yolcu taşıyan ve Cidde varışlı seferlerde görev yapan havayolu görevlilerinin ihrama girmeleri gerekir mi?

Hac veya umre yapmak amacıyla kutsal toprakların bulunduğu Harem bölgesine gitmek isteyen Müslümanların, "mîkât" denilen bölge sınırlarını ihramlı geçmeleri gerekir. Cidde de mîkât sınırları içinde kalmaktadır. Ancak hac ve umre dışında başka bir maksatla Cidde'ye gidecek olanların ihrama girmeleri gerekmez.

Başka bir amaçla Hill Bölgesi'ne (Cidde'ye) girmiş bulunan, ancak daha sonra umre veya hac yapmaya karar veren kişiler bulundukları yerden (Hill Bölgesi'nden) ihrama girerler.

Hac için uzak ülkelerden gelenlerin Arafat vakfesinden önce veya sonra Mekke'de bulundukları süre içinde seferîlik durumları nedir?

Mekke'de, Arafat vakfesi öncesinde Hanefî mezhebine göre on beş gün veya daha fazla, diğer mezheplere göre giriş ve çıkış günleri hariç dört gün veya daha fazla kalacak olan kimse, mukim sayılır; hem Mekke'de hem de Arafat'ta namazlarını tam kılar. Bu sürelerden daha az kalacak olan ise seferî sayılır ve dört rekâtlı namazları iki rekât olarak kılar. Arafat vakfesinden önce Mekke'de seferî olanlar ise, Arafat'ta da misafirdirler.

Kural olarak, Mekke'de mukim olan kişi, Arafat'ta da mukim; Mekke'de seferî olan kişi, Arafat'ta da seferîdir. Seferî kişiler vakfeden sonra Mekke'de yukarıda belirtilen süreler kadar veya daha fazla kalacak olurlarsa, bu süre içerisinde mukim sayılırlar. Aksi hâlde seferî olmaya devam ederler.

Cemaatle kılınan namazlarda imam mukim ise, cemaat misafir de olsa imama uyarak namazını tam olarak kılar. Arafat, Müzdelife ve Mina'da da hüküm aynıdır.

VIII- KURBAN

Yolcunun kurban kesmesi gerekir mi?

Yolcu (seferî), kurban kesmekle mükellef değildir. Ancak kesmesi veya vekâletle kestirmesi hâlinde sevabını kazanır. Kişi, kurbanını ikâmet ettiği yerde kesebileceği gibi, bayram dolayısıyla veya başka bir sebeple gitmiş olduğu yerde de kesebilir. Seferî olması, kurban kesmesine ve kestiği kurbanın makbul olmasına engel değildir.

Seferî iken kurban kesenler; bayram günleri içinde memleketlerine dönerlerse, tercih edilen görüşe göre yeniden kurban kesmeleri gerekmez. Bayramın başında mukim iken kurban kesmeden bayram günlerinde sefere çıkana da kurban kesmek vacip olmaz. Sefer hâlinde iken kurban kesmeyip de bayram günlerinde memleketlerine dönenlerin ve maddi imkanı olanların ise kurban kesmeleri gerekir.

Başta Şâfiî mezhebi olmak üzere kurbanın sünnet olduğu görüşünde olanlara göre, seferîlik durumunda da aynı hüküm geçerlidir.

Hac ibadetini yapan kişi, ayrıca memleketinde de kurban kesmekle yükümlü müdür?

Hac için ihramda olan kişi Mekke'de seferî ise kendisine udhiyye kurbanının vacip olmadığı konusunda ittifak vardır. Seferî olmaması hâlinde ise udhiyye kurbanının vacip olup olmadığı konusunda Hanefî fakihleri arasında ihtilaf vardır.

Tercih edilen görüşe göre haccetmekte olan kimse, ister seferî olsun ister olmasın kurban kesmekle yükümlü olmaz. Ancak yolcu hükmünde bulunan kimsenin tek başına veya mukimlerle birlikte kurban kesmesine bir engel de yoktur.

Hacca giden kişinin hacla ilgili kurbanları memleketinde kesilebilir mi?

Temettu veya kırana niyet eden hacıların, Cenab-ı Hak, kendilerine aynı mevsimde hac ve umreyi nasip ettiği için, şükür olarak kesecekleri

hayvanları Harem dâhilinde kesmeleri gerekir. (Bakara, 2/196; Mâide, 5/95)Bu kurbanın, kurban bayramında kesilen udhiyye kurbanı ile ilgisi olmadığından dolayı, Harem bölgesi dışında kesilmesi geçerli değildir. Aynı şekilde hac ve umre ile ilgili ceza kurbanlarının da Harem Bölgesi’nde kesilmeleri gerekir.

IX- GIDALARDA HELAL ve HARAM

Yabancı ülkelerde bulunan Müslümanların yiyecek ve içecek tercihlerinde nelere dikkat etmeleri gerekir?

İslam dinine göre; domuz ürünlerini, eti yenmeyen hayvanların etlerini, alkollü içecekleri, içerisinde akıcı kan bulunan yiyecekleri ve eti yenen hayvanlardan olup da İslâmi usullere uygun kesilmeden ölen kara hayvanlarının etlerini tüketmek câiz değildir.

Usulüne uygun kesim, eti yenen bir kara hayvanının nefes ve yemek boruları ile şah damarının veya iki şah damarından birinin kesilmesi şeklinde yapılandır.

Ayrıca eti yenen hayvanların etlerinin helal olması için, hayvanı kesecek kimsenin, akıl ve temyiz gücüne sahip, Müslüman veya ehlikitap (Yahudi veya Hristiyan) olması gerekir. Ehlikitaptan olmayan mecûsî, putperest veya ateist kişinin kestiği hayvanın etini tüketmek helal değildir.

Yukarıda sayılanların dışında kalan yiyecek ve içecekler yurt dışında da tüketilebilir. Balık ürünlerini tüketmek için kara hayvanlarının kesiminde aranan şartlar aranmaz.

Bu sebeple yabancı ülkelerde bulunan Müslümanların özellikle et tüketimlerine dikkat etmeleri gerekir. Eti yenmeyen hayvanların etlerini yememek gerektiği gibi, İslam ülkelerinin dışında eti yenen hayvanlarında İslamî usullerle veya ehlikitap tarafından usûlüne uygun kesilmiş olmasına özellikle dikkat edilmelidir.

X - DİNÎ BAYRAMLAR

Ramazan veya kurban bayramını başka ülkelerde geçirenler, o ülkelerin hesapları kendi ülkelerine göre farklı olması hâlinde bayramlarını kendi ülkesine göre mi, bulundukları ülkeye göre mi yapmalıdırlar?

İslam âlimlerinin çoğunluğunca tercih edilen görüşe göre; kamerî aylar, hilalin güneş battıktan sonra, yeryüzünün herhangi bir yerinden görülmesiyle başlar.

Günümüzde ayın, hilal hâlinde nerede ve ne zaman görülebileceği, hatasız olarak, hesapla tespit edilebilmektedir. Yurdumuzda ve İslam ülkelerinin çoğunda takvimler bu hesaplamalara göre düzenlenmekte; ramazan ve bayramlar da buna göre belirlenmektedir. Az sayıdaki bazı İslam ülkeleri ise, kamerî aybaşlarının tespitinde, ayın hilal şeklinde gökyüzünde görülebilecek hâlde bulunması zamanını değil, kavuşum anını veya hilalin kendi ülkelerinde de görülmesini esas almaktadırlar.

İslam âleminde zaman zaman Türkiye’den bir gün önce veya bir gün sonra oruca başlayan ve bayram yapan ülkelerin bulunması bu sebepledir. Bu tür içtihat farklılığından doğan uygulamalar kimsenin ibadetine zarar vermez. Bu nedenle başka bir ülkede bulunan bir müslüman, bayramını bulunduğu ülkeye göre yapar. Bayram coşkusunu, bulunduğu yerdeki müslüman kardeşleriyle birlikte yaşar.